

ОЦІНКА РІВНЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКУ

© 2017 ПІДВИСОЦЬКА Л. Я., ХИТРИН О. І.

УДК 336.71

Підвисоцька Л. Я., Хитрін О. І. Оцінка рівня системи внутрішнього контролю в управлінні фінансовою безпекою банку

Метою статті є дослідження організації та технології процесу оцінки системи внутрішнього контролю банку для забезпечення управління фінансовою безпекою його діяльності. Проаналізовано роботу служби внутрішнього аудиту з моніторингу та оцінки ефективності функціонування системи внутрішнього контролю банку. Визначено, що підвищення рівня фінансової безпеки комерційних банків зумовлюється поліпшенням якості аудиторських перевірок і наданням обґрунтованих та об'єктивних висновків. Встановлено взаємозв'язок завдань служби внутрішнього аудиту та завдань управління фінансовою безпекою банку. Запропоновано методичні рекомендації щодо оцінки системи внутрішнього контролю банку за результатами аудиторської перевірки.

Ключові слова: банк, ризики, фінансова безпека, внутрішній контроль, система внутрішнього контролю, внутрішній аудит.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Підвисоцька Людмила Ярославівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри обліку і аудиту, Університет банківської справи (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)

E-mail: lyudmylatrynka@gmail.com

Хитрін Олексій Ігорович – магістр, Університет банківської справи (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)

E-mail: alexey.khitrin@gmail.com

УДК 336.71

Подвысоцкая Л. Я., Хитрин А. И. Оценка уровня системы внутреннего контроля в управлении финансовой безопасностью банка

Целью статьи является исследование организации и технологии процесса оценки системы внутреннего контроля банка для обеспечения управления финансовой безопасностью его деятельности. Проанализирована работа службы внутреннего аудита по мониторингу и оценке эффективности функционирования системы внутреннего контроля банка. Определено, что повышение уровня финансовой безопасности коммерческих банков обусловлено улучшением качества аудиторских проверок и предоставлением обоснованных и объективных выводов. Установлена взаимосвязь задач службы внутреннего аудита и задач управления финансовой безопасностью банка. Предложены методические рекомендации по оценке системы внутреннего контроля банка по результатам аудиторской проверки.

Ключевые слова: банк, риски, финансовая безопасность, внутренний контроль, система внутреннего контроля, внутренний аудит.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 10.

Подвысоцкая Людмила Ярославовна – кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры учета и аудита, Университет банковского дела (ул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)

E-mail: lyudmylatrynka@gmail.com

Хитрин Алексей Игоревич – магистр, Университет банковского дела (ул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)

E-mail: alexey.khitrin@gmail.com

UDC 336.71

Pidvysotska L. J., Khytrin O. I. Evaluating the Level of Internal Control System in the Management of Financial Security of Bank

The article is aimed at studying the organization and technology of evaluation process of the internal control system of bank in order to ensure financial security management of its activities. The work of the internal audit service on monitoring and evaluating the performance of the bank's internal control system was analyzed. It has been found that improving the level of financial security of commercial banks is conditional upon improvements in the quality of audits and the provision of sound and objective conclusions. The interrelation of the tasks of internal audit service and the tasks of bank's financial security management has been determined. Methodological recommendations on evaluation of the bank's internal control system on the basis of results of audit have been proposed.

Keywords: bank, risks, financial security, internal control, internal control system, internal audit.

Fig.: 1. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Pidvysotska Lyudmyla J. – PhD (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Department of Accounting and Auditing, University of Banking (1 Andriivska Str., Kyiv, 04070, Ukraine)

E-mail: lyudmylatrynka@gmail.com

Khytrin Olexii I. – Master, University of Banking (1 Andriivska Str., Kyiv, 04070, Ukraine)

E-mail: alexey.khitrin@gmail.com

Питання управління фінансовою безпекою комерційного банку є відносно новим на теренах наукових напрацювань, у практичній площині – нагальним до вирішення для вітчизняного банківського сектора. В умовах постійної та складно прогнозованої зміни зовнішнього середовища та внутрішніх умов здійснення банківської діяльності існує висока ймовірність виникнення загроз, реалізація яких може призвести до появи ознак кризового стану, а надалі й банкрутства значної частини банківських установ. Реальність розвитку подій за таким сценарієм ґрунтується на тих фактах, що протягом 2014–2016 рр. українська економіка та банківський сектор пройшли найглибшу кризу за часів незалежності, виведено з ринку понад 90 банків, наці-

оналізовано найбільший комерційний банк України [1]. Отже, питання фінансової безпеки в комерційному банку залишаються відкритими.

Більшість науковців дотримуються думки, що управління фінансовою безпекою комерційного банку є процесом, який забезпечує виконання певних функцій планування, регулювання, аналізу та контролю, що спрямовані на протистояння можливих зовнішніх та внутрішніх загроз для забезпечення сталого розвитку банку [2–4; 6]. Внутрішній контроль є невід'ємною складовою механізму ефективного управління економічним суб'єктом, забезпечує реалізацію мети створення та функціонування підприємства, збереження вартості активів, сприяє підвищенню ефективності та якості ро-

боти усіх підрозділів, посиленню економічності діяльності, виявленню причин та умов, які викликали виникнення шахрайства, нестач, дозволяє ідентифікувати та попереджати різного роду ризики, виявляти їх причини та усувати наслідки [10].

Забезпечення кожного з напрямів фінансової безпеки банку вимагає залучення фахівців різної спеціалізації. Фокусуюча роль у системі фінансової безпеки не може обмежуватися лише одним підрозділом банку, наприклад підрозділом економічної безпеки, адже його функції в частині виявлення та оцінки економічних, правових, інформаційних, фінансових, техніко-технологічних та інших ризиків повинні доповнюватися діяльністю інших підрозділів та відповідальних керівників і виконавців, які забезпечують функціонування системи внутрішнього контролю.

Внутрішній контроль у банку – це заходи, спрямовані на забезпечення ефективності та результативності здійснення операцій банку, якісного управління активами, капіталом і його зобов'язаннями, управління ризиками, а також забезпечення повноти та достовірності розкриття інформації у звітності банку, запобігання шахрайству, комплаєнс тощо [8]. Підвищений інтерес до внутрішнього контролю в банківській системі України сьогодні посилюється через масовість визнання неплатоспроможності банків, їх банкрутство.

З метою забезпечення законності та ефективності банківських операцій, а також безпеки банківської діяльності кожен комерційний банк повинен мати такий внутрішній механізм, який захистив би його (банк) від реальних і потенційних правових помилок, економічних негараздів та фінансових втрат. Саме цю роль ми відводимо внутрішньому контролю банку в системі управління його фінансовою безпекою.

Враховуючи окреслене, актуальним у контексті піднятої проблеми є визначення оцінки рівня системи внутрішнього контролю для забезпечення управління фінансовою безпекою комерційного банку.

Дослідженнями у сфері фінансової безпеки банків займалися такі вчені, як О. Барановський [2], І. Бланк, О. Василик, П. Герасимов, С. Дмитров [3], А. Єпіфанов, М. Єрмошенко, Н. Зачосова, М. Зубок [4], С. Побережний [6], О. Судакова, А. Ткаченко та ін.

Проблеми організації систем внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту розглядають у своїх наукових працях і публікаціях багато вітчизняних учених, а саме: А. Герасимович, Л. Кіндрацька, О. Кіреєв [5], Т. Смолженко, Б. Стефанюк [9], М. Шигун [10] та ін.

Відаючи належне науковій та практичній значущості праць згаданих учених, слід зазначити, що у вітчизняній і зарубіжній літературі дотепер не знайшли відповідного відображення деякі важливі аспекти оцінки системи внутрішнього контролю для забезпечення управління фінансовою безпекою банківських установ.

Система внутрішнього контролю – це важлива складова управління комерційним банком, яка є основою його сталого функціонування. Дієві заходи внутрішнього контролю сприяють вирішенню головних завдань банку, досягненню ним стратегічних та оперативних цілей. Така система спонукає співробітників

банку дотримуватися чинного законодавства та нормативних актів, а також розробленої банком політики, планів, внутрішніх правил і процедур, вчасно виявляти та мінімізувати ризик непередбачених витрат чи втрати репутації банку.

У сучасних умовах неефективного використання фінансових ресурсів особливо актуальним для банків є оцінка рівня системи внутрішнього контролю для забезпечення їх фінансової безпеки, формування та реалізація якого в практичній площині дозволить збільшити ефективність прийняття управлінських рішень стосовно раціонального використання ресурсів банку.

Важливим також у діяльності банку є розроблення та затвердження регламентів внутрішньої політики з організації системи внутрішнього контролю, яка б визначала базові підходи та основні аспекти організації та функціонування системи внутрішнього контролю для забезпечення управління його фінансовою безпекою.

Система внутрішнього контролю банку створюється з урахуванням характеру, видів і обсягів здійснюваних операцій, допустимого рівня прийнятних ризиків, рівня впровадження інформаційних технологій, сфери їх використання, ступеня захищеності.

Внутрішній контроль відповідно до повноважень, визначених установчими та внутрішніми документами банку, мають здійснювати: загальні збори акціонерів, спостережна (наглядова) рада банку, правління банку, ревізійна комісія, підрозділ внутрішнього аудиту, головний бухгалтер (його заступники), керівники самостійних структурних підрозділів банку, підрозділ банку з управління ризиками, підрозділ комплаєнсу, інші працівники, які здійснюють процедури внутрішнього контролю в межах, визначених їх повноваженнями за посадовими інструкціями.

Моніторинг та оцінка ефективності функціонування системи внутрішнього контролю проводиться підрозділом (службою) внутрішнього аудиту (ПВА) – самостійним структурним підрозділом банку, який підзвітний спостережній (наглядовій) раді банку, що здійснює діяльність відповідно до внутрішнього положення про підрозділ. Про результати оцінки ПВА інформує безпосередньо спостережну (наглядову) раду банку та правління банку щоквартально шляхом включення інформації до звіту ПВА. Оцінка ефективності системи внутрішнього контролю здійснюється ПВА на підставі звітів структурних підрозділів банку, а також результатів власної діяльності (результатів аудиторських/дистанційних перевірок). Звіти про результати проведеного контролю за кожним бізнес-процесом (напрямком діяльності) направляються структурними підрозділами ПВА. Звіти оформлюються у вигляді довідок (таблиць, записок) за формою (у вигляді), визначеною(му) окремими внутрішніми документами за напрямками діяльності (бізнес-процесами) і повинні містити інформацію про:

- ✦ видову структуру контролів;
- ✦ засоби контролю, які застосовувалися протягом звітного періоду, та періодичність, з якою вони застосовувалися, у т. ч. засоби контролю ІТ;

- ✦ виявлені недоліки, причини їх виникнення, пропозиції щодо їх усунення;
- ✦ наявність фактів несанкціонованих доступів до ІТ-систем, у т. ч. доступів, які перевищують права, необхідні працівнику для виконання його функціональних обов'язків.

Базові підходи та основні аспекти організації та методики здійснення внутрішнього аудиту структурних підрозділів і напрямків діяльності визначає Положення про внутрішній аудит у банку [7].

Напрямки діяльності служби внутрішнього аудиту включають також:

- ✦ ідентифікацію та оцінку основних сфер ризику банку;
- ✦ сприяння у поліпшенні систем з управління та контролю ризиками;
- ✦ оцінку ефективності та доцільності системи контролю та робочих потоків і підготовку пропозицій щодо подальшого розвитку;
- ✦ допомогу в удосконаленні процесів корпоративного управління.

Підрозділом внутрішнього аудиту банку систематично здійснюється неупереджена оцінка рівня систем внутрішнього контролю з різних напрямів діяльності банку, результати аудиторських перевірок затверджуються спостережною (наглядовою) радою банку. Керівництво банку розглядає та приймає адекватні рішення щодо реалізації рекомендацій, запропонованих внутрішніми аудиторами банку, що дозволяє забезпечувати прийнятний рівень систем внутрішнього контролю, які підтримують систему управління ризиками.

Завдання ПВА полягає в здійсненні моніторингу та оцінці рівнів наявних або властивих ризиків, наданні рекомендацій щодо вдосконалення системи управління ризиками та системи внутрішнього контролю.

Розглядаючи службу внутрішнього аудиту в забезпеченні управління його фінансовою безпекою, варто відзначити, що увага служби внутрішнього аудиту зосереджена на дотриманні банком вимог чинного законодавства України; оцінці адекватності запроваджених систем внутрішнього контролю та операційних процедур; забезпеченні повноти та достовірності фінансової та управлінської інформації; попередженні та уникненні ризиків, а також наданні рекомендацій щодо ефективного їх управління в банківській діяльності тощо (рис. 1).

Таким чином, можемо стверджувати, що окреслені завдання ПВА банку певною мірою є дотичними до завдань управління фінансовою безпекою, адже між ними прослідковується взаємозв'язок, що, своєю чергою, демонструє їх взаємозалежність та взаємодію в реалізації головних цілей банку. При цьому внутрішній аудит у банку є завершальним етапом узагальнення та підтвердження всієї сукупності інформації про його діяльність, необхідної для формування висновків про функціонування установи, використання результатів за певний період часу, у тому числі забезпечення належного рівня фінансової безпеки банку.

Якість та повнота аудиторських перевірок забезпечується власними стандартами аудиту та методологічною базою з проведення внутрішнього аудиту, постійним моніторингом результатів перевірок, поєднанням фахівцями служби знань в галузі аудиту, глибокого розуміння бізнесу та багаторічного досвіду банківської роботи, результати якого також служать одним із ключових елементів у забезпеченні фінансової безпеки банківської установи.

Система внутрішнього контролю в банку включає такі елементи:

- ✦ контрольне середовище;
- ✦ оцінка ризиків;
- ✦ засоби контролю;
- ✦ інформація та комунікації;
- ✦ моніторинг.

До основних процедур внутрішнього контролю відносять:

- ✦ розподіл функцій між структурними підрозділами (є основним інструментом системи внутрішнього контролю, який забезпечує чіткий розподіл функцій між структурними підрозділами, фіксує їх обов'язки, забезпечує можливість розподілу несумісних обов'язків по виконанню певних функцій, наявність дозволів на здійснення операцій і виконання укладених угод);
- ✦ превентивний, поточний і подальший контроль операцій і ведення обліку операцій та договорів (превентивний контроль має попереджати неправильні, несанкціоновані дії працівників; поточний контроль забезпечується шляхом виконання встановлених процедур контролю певних операцій банку і передбачає візуальну перевірку правильності складання документів та наявності необхідних підписів на них; по-

Рис. 1. Система внутрішнього аудиту для забезпечення управління фінансовою безпекою банку

- † *формування управлінської звітності*, яка повинна забезпечувати керівництво банку достовірною інформацією про результати роботи, фінансові умови та відхилення від планових показників;
- † *забезпечення захисту даних*, які потребують контролю фізичного та електронного доступу, забезпечення захисту даних при передачі; контроль безпеки є важливим елементом збереження конфіденційності інформації про клієнтів банку та стан активів; забезпечення збереженості даних шляхом електронного архівування;
- † *засоби захисту від помилок персоналу* (автоматизація операцій, дотримання правила «двох рук» при відображенні операцій в бухгалтерському обліку (операція не може бути ініційована та виконана одним працівником, подальший контроль (інші види контролю проведення операцій, прийняті в банку), вбудовано в програмне забезпечення);

- † *інформацію і комунікацію* (інформація фінансового та управлінського характеру повинна бути в необхідних обсягах повною, своєчасною, достовірною та доступною для прийняття рішень щодо належного проведення операцій і їх контролю; комунікаційний процес передбачає систему засобів і механізмів обміну інформацією між працівниками банку по вертикалі та горизонталі, наявність зворотного зв'язку (прийняття і доведення рішень до виконавців));
- † *моніторинг* (моніторинг системи внутрішнього контролю та оцінка якості його процедур).

Оцінка рівня системи внутрішнього контролю здійснюється аудитором у такому порядку:

1) проводиться тестування елементів системи внутрішнього контролю. Для цього етапу аудиторської оцінки нами розроблено та запропоновано тести оцінки системи внутрішнього контролю банку (табл. 1).

2) визначається загальна кількість оцінок з кожної групи та їх питома вага (у відсотках), результати узагальнюються в табл. 2;

Таблиця 1

Тести оцінки системи внутрішнього контролю банку

№ з/п	Компоненти контролю	Характеристики контролю	Оцінка рівня контрольного середовища та внутрішнього контролю		
			Низький	Середній	Високий
1	2	3	4	5	6
Контрольне середовище					
1	Структура, поділ та закріплення повноважень	Рівень укомплектованості і достатності кваліфікації співробітників структурних підрозділів відповідальних за контроль, управління ризиками			
		Забезпечення регулярного перегляду організаційної структури та потреб у персоналі відповідно до умов зміни бізнес-процесів, стратегії та планових показників банку			
		Забезпечення закріплення зон відповідальності протягом усього процесу, з поділом функцій виконання та контролю (наявність матриць відповідальності за процесами, контролями), забезпечення підзвітності, функціонального заміщення всіх учасників СВК			
		Контроль і мінімізація потенційних конфліктів інтересів (недопущення концентрації контролю в одних руках, прийняття рішень однією особою, перетину зон відповідальності)			
		Рівень контролю виконання рішень колегіальних органів банку			
2	Регламентация контрольного середовища. Етичні принципи та цілі банку	Рівень формалізації та повноти регламентації документів, що описують забезпечення контрольного середовища в банку з урахуванням вимог НБУ (Кодекс етики, Політики, Інструкції: облікова, кредитна, управління ризиками, шахрайством, бухгалтерський облік)			
3	Відповідальність у сфері внутрішнього контролю	Забезпечення регламентації заходів і видів відповідальності (економічної, адміністративної та дисциплінарної) за якість виконання контрольних функцій усіма суб'єктами СВК (керівниками, виконавцями). Наявність моніторингу за показниками ефективності			

1	2	3	4	5	6
		Рівень виконавчої дисципліни відповідальних за контрольні процедури (наявність порушень, недотримань за період), обізнаності виконавців щодо процедур контролю та важливості виконання вимог внутрішнього контролю			
		Рівень дотримання графіка складання необхідної звітності (фінансової, бухгалтерської, управлінської, податкової, статистичної, бізнес-звітність)			
		Забезпечення достовірності, повноти, об'єктивності складання та подання фінансової, бухгалтерської, статистичної та управлінської звітності та іншої інформації для керівництва, Наглядової ради банку			
		Рівень забезпечення процедур щодо захисту від несанкціонованого доступу до документів, записів, майна, інформації			
		Рівень впровадження та формалізації контролів корпоративного рівня: прямі контролі Правління, Наглядової ради з фінансової звітності, управління ризиками (процес розробки, затвердження та оновлення облікової політики; процедури і графіки закриття періоду та складання фінансової звітності, процес стрес-тестування ризиків)			
4	Філософія та стиль управління	Рівень залучення Власників контролю (Власників процесів) у поточний контроль за якістю виконання і рівнем контрольних процедур			
5	Забезпечення контроль-ного середовища	Рівень контролю і своєчасне реагування на недоліки, виявлені зовнішніми аудиторями, державними органами			
		Рівень виконання, моніторингу своєчасного виконання рекомендацій внутрішніх підрозділів контролю (підрозділ аудиту, фінансового моніторингу, комплаєнс-контролю) з боку Власників контролів/процесів			
		Рівень виконання ключових показників діяльності (KPI's підрозділів), забезпечення постійного відстеження їх рівня виконання, відповідності цілям, планам банку, з виявленням кореневих причин відхилень			
Оцінка ризиків					
6	Виявлення та аналіз ризиків	Рівень регламентації та формалізації процедур та елементів управління видами ризиків (виявлення, вимір, методи впливу і визначення прийнятного рівня видів ризиків), наявність карт ризиків по процесах, методик оцінки всіх видів ризиків			
		Забезпечення єдиного бачення і стандартизації підходів і методів виявлення, оцінки ризиків та їх мінімізації на всіх рівнях корпоративного управління в банку			
		Рівень інтегрування процедур виявлення та оцінки всіх видів ризиків у сфери управління та планування бізнесу, процедури прийняття рішень			
		Рівень забезпечення превентивним контролем усіх процесів за рахунок регулярного спостереження за ризиками, оперативного реагування на некоректні або неузгоджені дії, відхилення від прийнятного рівня ризиків			
		Забезпечення бази фіксації реалізованих/потенційних видів ризиків, консолідації інформації за ризиками і розробки планів заходів щодо мінімізації ризиків			
		Рівень «покриття» ризиків необхідними контрольними процедурами (повнота ідентифікації ризиків, наявність залишкових ризиків), забезпечення підтримки банківських ризиків на рівні, що не створює загрозу фінансовій безпеці банку			
7	Оцінка ризиків шахрайства та корупції	Рівень забезпечення та технологічності (автоматизація процесу виявлення за сигнальними прапорцями, реєстрації випадків) постійного моніторингу ризиків шахрайства, корупції, прийняття неефективних і протиправних рішень, легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом			

1	2	3	4	5	6
Засоби контролю					
8	Регламентація контроль-ного середовища	Рівень формалізації, повноти та прозорості регламентації бізнес-процесів з урахуванням ризикоорієнтованого підходу, карт ризиків і контролю по процесах із зазначенням точок і видів внутрішнього контролю з урахуванням вимог щодо регламентації СВК			
9	Формалізація контроль-них процедур	Забезпечення регламентації та формалізації всіх складових частин дизайну контрольної процедури			
		Забезпечення ризикоорієнтованого і процесного підходів, виявлення контрольних точок і точок прийняття рішень щодо процесу при опису та визначенні контрольних процедур			
		Забезпечення матриць повноважень по всіх делегованих повноваженнях щодо прийняття рішень			
		Забезпечення регламентації порядку документування, регулярного перегляду, вдосконалення та оновлення контрольних процедур з урахуванням змін діяльності та зовнішнього середовища, своєчасного здійснення документування процедур контролю			
		Забезпечення інформації, що підтверджує «обґрунтованість» застосування контрольних процедур (наявність статистики порушень, розрахунок матеріальності збитків, на підставі яких прийнято рішення про застосування контролів, витрат на контроль)			
10	Дизайн контрольних процедур	Рівень інтеграції та моніторингу системи внутрішнього контролю із системою управління ризиками, рекомендаціями по зовнішніх і внутрішніх перевірках (забезпечення єдиного управління ризиками, адаптації контролів при виявленні недоліків)			
		Рівень забезпечення слідів контролю (підтверджень про проведення контролю) під час здійснення контрольних процедур			
		Рівень контролю виявлення нестандартних операцій, угод, договорів, узгоджень, бухгалтерських проводок для запобігання ризику шахрайства			
11	Оцінка контролю	Рівень контролю за економічною обґрунтованістю витрат, виконанням бюджету банку та окремих підрозділів, аналізу причин відхилень, застосування заходів реагування та доведення інформації до керівництва			
		Рівень контролю за збереженням активів банку			
		Забезпечення своєчасного відстеження змін МСФЗ, вимог чинного законодавства, нормативно-правових актів НБУ з питань бухгалтерського та податкового обліку			
12	Використання технологій	Рівень технологічності/автоматизації контрольних процедур, впровадження та формалізації загального ІТ-контролю у всіх наявних бізнес-процесах і системах			
13	Операційна ефективність контролів	Рівень ефективності та централізації контрольних процедур, досягнення балансу економічності – ефективності – якості дизайну контрольних процедур (розробка контролю з урахуванням витрат на його реалізацію та ефекту від впровадження)			
		Забезпечення доцільності контролю, виключення зайвих і дублюючих контрольних процедур, скорочення кількості неключових контрольних процедур			
Інформація та комунікація					
14	Формалізація ІТ-безпеки	Забезпечення регламентації функцій ІТ-безпеки, моніторингу та звітності ІТ-безпеки			
15	Збереження інформації	Забезпечення автоматичної реєстрації порушення ІТ-безпеки, інших інцидентів і своєчасного аналізу структурними підрозділами, відповідальними за ІТ-безпеку			
		Рівень забезпечення безперервності діяльності, резервного копіювання даних, тестування планів аварійного відновлення і планів безперервності діяльності (як мінімум щорічно)			

1	2	3	4	5	6
15	Збереження інформації	Рівень контролю за розподілом прав доступу до фінансової, клієнтської, управлінської та іншої інформації, яка містить банківську таємницю; рівень управління інформаційними потоками			
16	Використання технологій	Рівень забезпечення програмними комплексами, звітами, що дозволяють достовірно та своєчасно доводити до відома керівництва необхідну інформацію фінансового, оперативного, ринкового, управлінського характеру, необхідну для прийняття рішень			
		Рівень забезпечення оптимальною IT-інфраструктурою, інформацією та системою комунікації для виконання поставлених завдань і функцій, взаємодії з підрозділами			
17	Комунікації, обмін інформацією	Рівень якості комунікацій з підрозділами (своєчасність реагування) при забезпеченні надійної системи збору, обробки та передачі інформації про відхилення від очікуваного порядку функціонування процесів, контрольних процедур для прийняття необхідних коригувальних заходів			
Моніторинг					
18	Звітність	Забезпечення періодичної звітності, інформації про стан внутрішнього контролю Власниками контролю і процесів для керівництва, комітетів-кураторів			
		Забезпечення можливості, повноти та якості отримання інформації за станом контролю в поточному режимі (база фіксування помилок, збоїв систем, інцидентів, виявлених недоліків під час перевірок), обміну інформацією (вертикальний і горизонтальний) за результатами аналізу звітності для користувачів			
19	Моніторинг ризиків і контролю	Забезпечення процедури своєчасного інформування безпосередніх керівників про випадки, коли виконання контрольних процедур, заходів з управління ризиками з якихось причин стало неможливим та/або потрібна зміна дизайну контрольних процедур/заходів з управління ризиками у зв'язку зі зміною внутрішніх, зовнішніх умов функціонування банку			
		Рівень залучення всіх учасників процесу в удосконалення процедур контролю (подання на розгляд керівництву пропозицій щодо впровадження/зміни контрольних процедур і заходів з управління ризиками)			
20	Тестування контролю	Рівень контролю і своєчасності виявлення та усунення «дефектів» у системі контрольних процедур, дизайні контролю (із забезпеченням фіксації процедур тестування)			
		Забезпечення регулярної оцінки якості виконання контрольних процедур, відповідності вимогам внутрішніх регламентів і законодавства (самооцінка контролів) Власниками контролю/ процесів			

Таблиця 2

Оцінка рівня системи внутрішнього контролю банку

Елемент внутрішнього контролю, який оцінюється	Кількість оцінок з кожної групи			Усього кількість оцінок (приймається за 100%)	Відсоток оцінок з кожної групи			Оцінка елементів контролю і системи внутрішнього контролю
	Низька	Середня	Висока		Низька	Середня	Висока	
Контрольна середовище								
Оцінка ризиків								
Засоби контролю								
Інформація та комунікація								
Моніторинг								
Усього оцінок								

3) оцінка кожного елемента системи внутрішнього контролю («низька», «середня» або «висока») визначається за найбільшим відсотком (у питомій вазі) оцінки в сумарному значенні оцінок по групі;

4) рівень системи внутрішнього контролю (загальна оцінка) оцінюється як «низький», «середній» або «високий» і визначається за найбільшим відсотком (у питомій вазі) оцінки в сумарному значенні оцінок за всіма групами (див. табл. 2);

5) якщо результат оцінок у відсотковому вираженні між групами відносно однаковий, рівень системи внутрішнього контролю визначається за нижчою оцінкою елементів системи внутрішнього контролю;

6) якщо оцінки з групи «низька» і «середня» в сумарному значенні перевищують питому вагу оцінок з групи «висока», рівень системи внутрішнього контролю визначається як «середній».

Система внутрішнього контролю може бути оцінена як:

- ✦ «адекватна» (достатня і ефективна) – при високому рівні системи внутрішнього контролю;
- ✦ «недостатньо ефективна» – при середньому рівні системи внутрішнього контролю;
- ✦ «відсутня» – при низькому рівні системи внутрішнього контролю.

У західній науковій літературі підходи до діагностики фінансової безпеки банківських установ визначено як «контрольні оцінки ризиків і системи раннього сповіщення». На рівень фінансової безпеки банку можуть впливати такі категорії ризиків: кредитний ризик, ризик ліквідності, ринковий ризик, процентний ризик, валютний ризик, операційний ризик, інформаційно-технологічний ризик, комплаєнс-ризик, стратегічний ризик. Оцінка рівня ризиків і системи управління ризиками здійснюється по кожному напрямку діяльності (бізнес-процесу). При цьому визначаються та оцінюються тільки ті ризики, які виявлені за результатами аудиторської перевірки напрямків (бізнес-процесів).

ВИСНОВКИ

Систематизоване групування результатів внутрішнього аудиту, викладених у підсумкових документах, дає змогу отримати точний, реальний стан банку, що сприятиме ефективному забезпеченню його фінансової безпеки. Тому саме опрацювання висновків та рекомендацій служби внутрішнього аудиту унеможливають виникнення ризику неправильного розуміння або тлумачення фактів, що якимось чином може вплинути на діяльність служби фінансової безпеки комерційного банку. Процес формалізації фінансової безпеки банку також істотно залежить від рівня розвитку системи аналізу та оцінки ризиків банківської діяльності. Переслідуючи таку мету, у банку мають бути розроблені методичні рекомендації щодо критеріїв і порядку оцінки рівнів ризиків і системи управління ризиками за результатами аудиторських перевірок.

Таким чином, підвищення рівня фінансової безпеки комерційних банків зумовлюється поліпшенням якості аудиторських перевірок і наданням обґрунтованих та об'єктивних висновків. Саме тому дуже важливо

створювати надійну систему внутрішнього контролю з метою забезпечення ефективного управління фінансовою безпекою банку. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Виведення банків з ринку/ФГВФО. URL: <http://www.fg.gov.ua/not-paying>
2. Барановський О. І. Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 9. С. 17–23.
3. Дмитров С. О. Управління фінансовою безпекою комерційного банку. *Фінансовий простір*. 2012. № 2 (6). С. 11–15.
4. Зубок М. І. Безпека банківської діяльності: навч. посіб. К.: Вид-во КНЕУ, 2002. 190 с.
5. Кіреєв О. І., Любунь О. С. Внутрішній аудит у банку: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 230 с.
6. Побережний С. М., Пластун О. Л., Болгар Т. М. Фінансова безпека банківської діяльності: навч. посіб. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 112 с.
7. Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України, затв. Постановою Правління Національного банку України від 10.05.2016 р. № 311. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0311500-16>
8. Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України, затв. Постановою Правління Національного банку України від 29.12.2014 р. № 867. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0867500-14>
9. Стефанюк Б. Концептуальні підходи щодо створення ефективної системи внутрішнього контролю в банку. *Вісник НБУ*. 2007. № 4. С. 57–61.
10. Шигун М. М. Принципи внутрішнього контролю в системі економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер.: Економіка. 2014. Вип. 3 (44). С. 159–162.

REFERENCES

- Baranovskyi, O. I. "Spetsyfyka finansovoi bezpeky v bankivskii sferi" [Specifics of financial security in the banking sector]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 9 (2014): 17-23.
- Dmytrov, S. O. "Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu komertsiihnoho banku" [Administration of financial security of a commercial bank]. *Finansovyi prostir*, no. 2 (6) (2012): 11-15.
- Kireiev, O. I., and Liubun, O. S. *Vnutrishnii auidyt u banku* [Internal audit in the Bank]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2006.
- [Legal Act of Ukraine] (2016). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0311500-16>
- [Legal Act of Ukraine] (2014). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0867500-14>
- Poberezhnyi, C. M., Plastun, O. L., and Bolhar, T. M. *Finansova bezpeka bankivskoi diialnosti* [Financial security of banking activities]. Sumy: DVNZ «UABS NBU», 2010.
- Stefaniuk, B. "Kontseptualni pidkhody shchodo stvorennia efektyvnoi systemy vnutrishnyoho kontroliu v banku" [Conceptual approaches to creation of effective system of internal control in the Bank]. *Visnyk NBU*, no. 4 (2007): 57-61.
- Shyhun, M. M. "Pryntsypy vnutrishnyoho kontroliu v systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [The principles of internal control in the system of economic security of enterprise]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. Ser.: Ekonomika, no. 3 (44) (2014): 159-162.
- "Vyvedennia bankiv z rynku" [Removing banks from the market]. FHVFO. <http://www.fg.gov.ua/not-paying>
- Zubok, M. I. *Bezpeka bankivskoi diialnosti* [Safety of banking activities]. Kyiv: Vyd-vo KNEU, 2002.